

**İDARE MERKEZİ**  
**ANKARA, İstanbul Caddesi**  
**Maarif Eminliği yanında**  
  
**İSTANBUL BÜROSU**  
*İstanbul, Ankara Caddesi*  
No — 87

# HAYAT

**Fiatı her yerde 15 kuruş**  
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası  
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)  
  
**Abona ve ilan için İstanbul**  
bürosuna muracaat edilir  
**Yazı işlerinin mercii Ankara**  
merkezidir

**Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!**

— NIETZSCHE —

**Cilt: V**

**Ankara, 9 Mayıs, 1929**

**Sayı: 128**

Musahabe

## Türk San'atı Hakkında

Şu son haftalar zarfında Türk san'atı hakkında bazı eserlerin çıkması, Ankara Türk Ocağında bazı konferanslar verilmesi, münevverlerin dikkatini yeniden Türk san'atı üzerine celbetti; gazetelelerimizde, bilhassa Hakimiyeti Milliye'de, bu mes'ele hakkında muhtelif makaleler yazıldı. Medeniyet tarihimizin çok mühim bir şubesi olan Türk mimarlığı hakkında gösterilen bu alâkayı büyük bir memnuniyetle karşılamamak imkânsızdır. Bu itibarla biz de bu mes'ele hakkında bazı umumî mütalealar yürütmek istiyoruz.

Millî tarihimizin hemen bütün şubeleri gibi, san'at tarihimiz de şu son zamanlara kadar pek az ve pek yanlış biliniyordu. Gazneviler, Selçukiler, Osmanlılar, Timuriler gibi sadece siyasi bir medlûli haiz kelimeleri lâyıkile anlamayan mütetebbiler nazârında, birbirinden ayrı bir Selçuki san'atı, bir Osmanlı san'atı, ilâh... vardı. Lâkin bütün bunların müstakil ve birbirinden ayrı san'atlar değil, umumî Türk san'atının sadece birer şubesi, birer devresi olduğunu anlayan yoktu. Çok uzun asırlardan beri muhtelif coğrafi sahalarda devletler kuran Türk milletini, o milletin asıl ruhunu, manevî tekâmülünü görmeyerek, mühtelif Türk devletlerini münferit birer hadise gibi, tetkika çalışan müverrihler bugüne kadar aldandılar ve hakikati anlamadılar:] Türklerin Mısırda yarattıkları mimarî eserlerini Mısır san'atı, Suriyedekileri Suriye san'atı, İrandakiler Acem san'atı sahasına soktular. Bu yanlış

telâkki, nihayet, Viyana Darülfünunu müderrislerinden profesör Strzygowski'nin şakirtlerinin mesaisi sayesinde tashih edilebildi.

Strzygowski bundan otuz sene evvel Bizans san'atının mahiyetine ve menşesine ait meydana koyduğu yeni nazariyelerle bütün dünyada büyük bir şöhret kazanmış bir âlimdir. Onun bazı nazariyelerini bir takım âlimler çok hayalî ve indî addederler; fakat bir çok nazariyeleri de bugün umumiyetle kabul edilmiş gibidir. Ona gelinceye kadar hiç kimse san'at tarihi mes'elelerini lâyıkile anlamak için eski Şark ve orta Asya san'atlarının tetkiki lâzım geldiğini anlamamıştı.

Yirminci asır iptidalarında şarkî türkistanda yapılan hafriyatta meydana çıkan bir çok Türk eserleri, sonra Macaristanda keşfedilen ve «kavimlerin muhacereti» devresine ait olan bazı san'at mahsulleri, gene bu devirlere ait olup Rus müzelerinde bulunan bir takım şeyler, ve nihayet, Arnavutlukta zuhur eden bir definedeki bir takım eserlerin Türklere ait olması, bu büyük âlimin dikkatini eski Türk san'atı üzerine çevirdi. Yalnız kendisi değil, onun prensiplerini kabul ve tatbik eden bir takım şakirtleri de Türk san'atının islâmiyetten sonra ki mahsullerini tetkik ettiler. Henüz bu işlerin başlangıcında bulunduğu halde, şimdiye kadar elde edilen neticeler bile fevkelade mühimdir; ve islâm san'atı hakkında şimdiye kadar bilinen şeyleri temamilen yıkacak bir mahiyettedir.

Strzygowski ve şakirtleri, Türk

san'atı, en eski devirlerden bu güne kadar bir «kül», bir silsile şeklinde tetkik ediyorlar ki, temamilen ilmî bir usuldur; kandilerinden evvel san'at tarihile uğraşan mutahassıslar, bu basit hakikati bir türlü anlayamamışlardı. Edebiyat tarihimizi tetkik için senelerden beri tatbika çalıştığımız bir prensipin, san'at tarihi tetkikinde de aynı suretle pek feyizli neticeler vermesi pek tabiidir.

İşte bu tetkikler neticesinde şimdiden sabit olmuştur ki, daha islâmiyetten evvel başlayarak bu güne kadar devam eden müstakil ve orijinal bir Türk san'atı mevcuttur; Türkistanda, İranda, Irakta, Suriyede, Mısırda, Anadolu ve Rumelide, Kırında, Volga boylarında, Kafkasyada bu san'atın mebzul ve kıymetli eserlerine tesadüf olunuyor; ve anlaşılıyor ki, Türkler, yaşadıkları bütün sahalarda, oradaki yerli unsurlardan istifade etmekle beraber, o unsurları kendi millî ruhlarıyla ve millî san'at unsurlarıyla telif ve terkip etmişler, temamilen orijinal bir Türk san'atı yaratmışlardır; bu san'atın umumî vasıfları her sahada birbirinden farksızdır.

Türk san'atı hakkında tetkikler yapmak isteyen gençlerimizin, bu tekâmül safhalarını unutmamalarını ve mukayese usulüne temamilen riayet etmelerini temenni ederiz; ancak bu sayededir ki Türk san'atının büyük inkişafını ve kıymetini anlamak kabil olacaktır.

**KÖPRÜLÜZADE M. FUAT**

# Servetifünün'un Rolü

Akşam gazetesinin anketine cevap verenler arasında Servetifünün Edebiyatının nesir üstadı Halit Ziya Beyin mütaleaları hususî bir alâkayı haizdir, çünkü kendisinin ve dolayısıyla mensup olduğu neslin müdafaasını ihtiva etmektedir. Halit Ziya Beyin esasî fikrini şu satırlar çok sarîh göstermektedir: «öyle bir nesle mensubum ki Şark edebiyatı ile iştigal etmekle beraber Garp edebiyatının teshir edecek nüfuzu altında bulunuyordu. Fakat beni gayri millî eser yazmış olmakla ittiham edenlerin, bugünün hayatı içinde seslerini yükseltebileceklerini zannetmem.» Aşkî memnu muharrirince ileri sürülen mülâhazanın mantığı ve kuvveti son cümlede toplanmıştır, kanaatindeyim: bugünün hayatı, ki Türk milletinin garplılaşma yolunda en azimkâr hamlelerini ihtiva ediyor, Halit Ziya Bey bu hamleleri daha evvel edebiyata aksettirmiş olmakla müftehir görünmektedir, ve bunda tamamen haklıdır. Nordau meşhur bir eserinde, bir cemiyyetin bünyesinde vukua gelecek tahavvüllerin en evvel edebiyatta kendini hissettireceğini söyliyerek san'at âlemini içtimâî hayatın barometrosu olmak üzere telâkki ettiğini anlatır.

Servetifününun Edebiyatı, Şinasi ile başlayan Avrupaî temayülü ikmal etmiştir. Bizzat Şinasi, ve en çok Ziya Paşa olmak üzere Namık Kemal, Ekrem Bey, hatta Hâmit - bir intikal devresi çocukları oldukları için - Şark edebiyatının füsünundan büsbütün kurtulamamışlar, şark zevkının esasî umdesine uygun kasideler,

gazeller yazmışlardı. Servetifününun ve bu zümreye mensup en kuvvetli şair olmak, git gide muasırlarını üslûbunun tesiri altında bırakmak suretiyle nazımda hükümlan olan Tefik Fikret'in ehemmiyeti şu noktadadır ki Avrupaî zevkın galibiyetini temin etti. Servetifününundan sonra kaside, gazel yazılmadı değil, yazarlar bulundu, fakat tamamiyle «survivant: artta kalmış» oldular. Edebiyatı Cedidenin nesir kısmında ise sırf Halit Ziya Beyin himmetiyle, roman «teknik» te kemalini buldu: Aşkî Memnu bu kemalin abidesidir. Teknik itibarıyla Türkçede ondan kuvvetli roman hâlâ yazılmamıştır. Demiyorum ki müteakip hikâyeler içinde «mahallî reng» i ondan daha muvaffakiyetle aksettiren eserler yoktur, meselâ Halide hanımın, Reşat Nuri'nin mevzuları bu memleket hayatıyla elbette daha şümullü ve daha şuurlu münasebetleri haizdir. Benim demek istediğim bu değil, şudur: Servetifünün'cular, Türk milletinin garplılaşmak ihtiyacını edebiyatta temin etmeleri, daha sarîh bir tabirle Garp edebiyatı teknikini memlekette kuvvetlendirmiş olmaları itibarıyla mühim mevki haizdirler, ve Halit Ziya Bey bu noktadan: « Beni gayri millî eser yazmış olmakla ittiham edenlerin bugünün hayatı içinde, seslerini yükseltebileceklerini zannetmem» demektedir. Ve zaten o: « Dünkü eserler mi daha ziyade bizimdir, yoksa bu günküler mi?» sualine cevaben « Elbette bu günküler. Bunun sebebini bir kaç şeyde

aramak lâzımdır: evvâ lisan.. Namık Kemal devrinden sonra lisanın geçirdiği sadeleşme safahatı malûmdur. Türkçe bir yandan sadeleşirken bir yandan da Garp lisanlarında mevcut olan seyyaliyet kabiliyetini iktibas ediyordu. Bir aralık san'atı, tezyin tarikinde aramak hatasına düşen Edebiyatı Cedideden sonra düşünülür ki türkçeyi ne kadar yabancı kayıtlardan azade tutarsak o kadar kemale doğru götürürüz» diyerek kendini ve arkadaşlarını istihlâf eden neslin hakkını vermiş oluyor: şüphe yok, ve işte Halit Ziya bey de teslim ediyor: meselâ Çalıkuşu'nun lisanı Mavi ve Siyahın lisanından daha çok bizimdir.

Servetifünün Edebiyatı öyle bir zamanda meydana çıkmıştı ki siyasî hayatımız da asrileşmenin ilk şuurlu adımı olan tanzimat hareketine başlanalı altmış sene olmuş, Türkler başlarından kavukları, sırtlarından kürkleri çıkarmışlar, yeni mektepler açmışlar, nizamî mahkemeler kurmuşlar, hülâsa içtimâî yaşayış itibarıyla dedelerinden hayli ayrılmışlardı; fakat dikkat edince görülmüyordu ki o devir esnasında maziye ait müesseseler de büsbütün yok olmuş değildi: Yeni mektebin yanında eski medrese, nizamî mahkemenin yanında şer'î mahkeme duruyordu. Nitekim Edebiyatı Cedidenin iktibas ettiği Garp tekniği yanında Şark edebiyatının malı olan terkipli lisan duruyordu ve Servetifünün cular bu Şark zevkının en kuvvetli unsurundan halâs olmadılar, bilâkis o lisandan imdat umdular; onunla muvaffakiyetlerini tarsine

# Dinlere Dair

Bir müslüman, bir hristiyan kendini kat'i, tamamlanmaya muhtaç olmayan bir şekilde üluhiyetin vahyını havi addeder. Lâkin hangi dindar dinini tamamen tanıdığını iddia edebilir? Asırlardanberi insanlar Allaha yaklaşımağa çabıyorlar. Fakat henüz bu yolun muvasalat noktasından ziyade hareket noktasına yakınız. Dinin bu dünyada alacağı nihaî şekil ne olursa olsun, dinlerin tarihi tetkik edilmek zahmetine deyer. Din tarihi ile uğraşanların ittifak ettikleri bu noktaya ahiren fransızca tercümesi neşrolunan bir kitabında, Cardiff University College'te Pr. Theodore Robinson da işaret etmektedir. [1]

Dine ait münakaşalarda ekseriya insanı sıkan ve şüpheyi düşüren dinlerin çokluğudur. Bun-

[1] Theodor Robinson, prof. a l'Université de Cardiff. - Introduction à l'histoire des Religions., Paris 1929

çalıştılar ki bu temayülün en bariz mahsullerini Halit Ziya Beyin eserlerinde buluruz.

Muhakkak olan bir şey varsa tabiat atlamıyor, ilerliyor: Edebiyatı Cedidecileri muahaze edemeyiz, Şinasi ile başlıyan asrileşmek temayülünde onlar da mühim bir merhaledirler. Türk edebiyatını bir noktaya kadar pek âlâ ilerletmişlerdir, bundan sonrasını da müteakıp nesil yapmıştır. İşte Halit Ziya Beyde, artık tarihin malı olan bu hakikatı, mensup olduğu mektep namına söylemiş oldu.

\*  
\* \*

lardan olsa olsa bir tanesi doğru olabilir, kâinatın akıbeti ve insanların vazifeleri hakkında sahih malûmatı bize verir. O halde diğerleriyle neye uğraşmalı? Bahusus ki medenî bir adamın bakışından hakikaten iğrenç gözüken merasimi ihtiva eden dinler de var. Şosyologlar bu manzaranın husule getirdiği fena tesiri izale için akideleri ve ayinleri ne olursa olsun her dinde bir «içtimai hakikat» olduğunu söylerler, çünkü her dinin amelî hayatta inkârı mümkün olmayan bir tesiri vardır. Pr. Robinson ise dinlerin amelî tesirine bakarak kıymetlerini tastik etmekten ibaret olan sosyologlardan farklı bir tarzda diyor ki:

Bir mürtefi tepenin en yüksek noktasında, etraftaki kırlara hakim bir yerde geniş bir mahpes tasavvur edelim. Bu zından öyle yapılmıştır ki her höcresinde kapalı olan kimse ancak bir pen-

Bu bahse şu nokta da ilâve edilebilir ki siyasî tanzimat-tan sonra, garplılaşımağa sadece alafırangalaşmak manasına anlıyan bazı insanlar yetişmişti. Recaizade Ekrem Bey Araba Sevdası'nda bu kafada bir tipi ne güzel hicvetmişti. İşte teknik itibariyle salim bir asrilik yapan Edebiyatı Cedide romanı, nihayet bir mızah mevzuu olmiya lâyük olan bu temayülü ekseriya ciddî olarak benimsedi: Aşkî Memnu'da gördüğümüz gibi.

cereden dışarıdaki dünyayı görebilir ve gördüklerine dair fikir ve kanaat peyda eyliyebilir. Burada yekdiğerinin aynı manzarayı gösteren iki pencere yoktur. Bu pencerelerden kimi büyük, kimi küçüktür. Bazıları yalnız göğe bakar, diğerleri yalnız toprağa. Bir kaçının camları açık renktedir, diğerlerinin camları ise koyu renktedir. Fakat hiç bir cam tabii aydınlığı aldığı gibi vermez. Bu farklardan başka, her pencere mahpesin bulunduğu âlemden ancak bir parçanın manzarasını verir. Mahpusun kâinat hakkında doğru bir fikir elde etmesi ancak mahpesten kurtulması ile mümkün olabilir, o zaman pencere gerisinden hakikate ne dereceye kadar yaklaşılmış olduğu anlaşılır. Hiç bir din, Allah hakkında bilinmesi mümkün olan şeyleri mutlak ve nihaî bir hakikat tarzında ihtiva ettiğini iddia edemez. İşte Pr. Robinson'un kanaat!

Dikkat olunmalı: bu iddia ile mutlak hakikati havi bir dinin mevcut olmadığı söylenmiş değildir. İhtimal dinlerin biri mutlak hakikati ihtiva ediyor. Fakat hiç bir dindar kendi inandığı din için bunu iddia edemez, çünkü hiç bir ferdin bir dini tamam olarak tanımasına imkân yoktur. Sadece bu mülâhaza başka başka dinlere bağlı olan insanların yekdiğerinin itikadına hürmet etmesini temin için kâfidir. Asrımız da bunu istiyor: hakikata karşı herkes büyük hürmet göstermeli, fakat kimse hakikatı inhisar altına almak iddiasında bulunmamalı.

..

ALİ CANİP